

LBRIS

We know
books

ORI Z SOLTES

ÎNTRE GÂND ȘI ACȚIUNE

O biografie intelectuală a lui Fethullah Gülen

t...
TRITONIC

Tritonic Books

București – 2026

ORI Z SOLTES

ÎNTRE GÂND ȘI ACȚIUNE

O biografie intelectuală a lui Fethullah Gülen

Titlul original:

Between Thought and Action: An Intellectual Biography of Fethullah Gülen

(Blue Dome, 2022)

Traducerea din limba engleză realizată de Asociația pentru Dialog și Valori Universale (email: info@advu.ro).

Drepturile de traducere în limba română: Asociația pentru Dialog și Valori Universale, prin contract de la Blue Dome Press, SUA.

Editor coordonator: Abdula Irsel.

Copyright © ADVU și Tritonic 2026 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzelor nr. 5, București

e-mail: editura@tritonice.ro

www.tritonice.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):

http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția: Asociația pentru Dialog și Valori Universale.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**SOLTES, ORI Z.****Între gând și acțiune : o biografie intelectuală a lui Fethullah Gülen /**

Ori Z. Soltes. - București : Tritonic Books, 2026

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-749-907-0

29

929

Coperta: Alexandra Bardan

Grafica copertei și fotografia autorului prin amabilitatea Blue Dome Press.

DTP: Ioan Dorel Radu

Editor: Rebeca Cojocaru

Comanda nr. ADVU01/2026

Bun de tipar: Iunie 2026

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

Prefață și mulțumiri 7

INTRODUCERE:

Lumea în care s-a născut Gülen 11

CAPITOLUL ÎNTÂI

O scurtă biografie: Pietate în context familial 15

CAPITOLUL AL DOILEA

O scurtă biografie a gândirii lui Gülen 43

CAPITOLUL AL TREILEA

De la cuvinte la fapte: Dialogul, mișcarea Hizmet și acțiunile altruiste 107

CAPITOLUL AL PATRULEA

Cu vorbele lor: adepții și simpatizanții lui Gülen și ai mișcării Hizmet iau cuvântul 145

CAPITOLUL AL CINCILEA

Concluzii: Gülen, Hizmet, islamul social, civil și politic – și sportul 301

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Două epiloguri 325

ANEXĂ

Organizații afiliate Hizmet din Statele Unite și din alte țări 339

BIBLIOGRAFIE

..... 343

INDEX GENERAL

..... 347

Natalie Costa, Louisa Fowler, Will Husted, Maria Ricks, Alena Shalaby și Zhan Zhou, care au transcris interviurile și au comentat ocazional asupra traducerilor.

INTRODUCERE:

Lumea în care s-a născut Gülen

Lumea în care s-a născut Fethullah Gülen în 1938 era una în care libertatea religioasă fusese grav compromisă. Cu toate că ultima perioadă a Imperiului Otoman sub Abdülhamid al II-lea, Mehmed al V-lea și Mehmed al VI-lea (1876–1922) a fost martora unei declarații ferm proclamate de libertate religioasă completă, într-un mod care nu era nici mai bun, nici mai rău decât ce se întâmpla în majoritatea Europei creștine din perioada de dinaintea Primului Război Mondial, aceasta avea să fie înlocuită în 1923 cu o republică seculară în care religia nu avea absolut niciun rol în administrația statului.¹ Oricât de eroică ar fi fost figura lui Atatürk pentru noul stat turc în formare – care a mobilizat forțe serioase pentru a lupta cu succes împotriva britanicilor și francezilor în scopul de a păstra o politică turcă post-otomană și care a modernizat acea nouă politică în moduri uimitoare, cel mai faimos fiind schimbarea sistemului de scriere din 1928 – acesta era departe de a fi perfect.

¹ Mai precis, sub domnia sultanului Abdülmecid I două decrete de reformă diferite – unul în 1839 și al doilea în 1856 – au eliminat ideea de dhimma, care limitase în mod tradițional „poporul Cărții” non-musulman, precum evreii, creștinii, samaritenii și zoroastrienii. Cel puțin teoretic, terenul de joc a devenit egal între aceste diverse grupuri și musulmani. Dacă realitatea de pe teren nu a atins acest ideal, trebuie să ținem cont de faptul că același lucru era valabil (și, în unele cazuri, este încă valabil) pentru necreștinii din lumea creștină. De exemplu, în Statele Unite, evreii nu au putut vota în New Hampshire până în 1878.

În sistemul de guvernare al lui Atatürk existau trei defecte evidente. În primul rând, din dorința sa de a elimina religia din viața publică și politică ca sursă de conflicte sectante, i-a oprit pe cei care doreau să-și exprime convingerile religioase în afara caselor lor: de exemplu, anumite articole de îmbrăcăminte purtate din motive religioase – precum turbanul bărbaților sau vălul femeilor – au fost interzise. Ironia este că, în următorii treizeci de ani, pe măsură ce musulmanii tradiționali se simțeau din ce în ce mai privați de drepturi de către regimul secular, nu a însemnat că non-musulmanii (în mod evident, creștinii și evreii) își găseau mai ușor drumul către culisele puterii – dimpotrivă, era mai dificil decât în timpul Imperiului Otoman.

Al doilea defect discutabil al modelului de guvernare al lui Atatürk a fost insistența sa asupra unei Turcii etnic pure, în care posibilitățile non-turcilor de participare la viața statului erau foarte limitate.² Această politică a Turanismului, care a apărut târziu în perioada otomană, cel mai evident odată cu evoluția Comitetului pentru Uniune și Progres (CUP) — care își avea originea într-o largă bază de participare interetnică și interconfesională. Astfel, până când tinerii turci l-au forțat pe Abdülhamid al II-lea să instituie un guvern monarhic constituțional (în 1908) și apoi l-au forțat să renunțe complet la tron (în 1909), CUP, care susținea tinerii turci și activitățile lor, evoluase către un naționalism turc extrem. După 1922, acest lucru s-a manifestat în mod evident pentru noul stat turc prin suprimarea activă a marii minorități kurde, care dorea să-și exprime propria

identitate etnică și lingvistică. Conflictele cu kurzii au continuat până la sfârșitul vieții lui Atatürk și până în prezent. (Situția a fost complicată de existența unor minorități kurde numeroase în statele vecine – Siria, Irak și Iran – și, în mod fundamental, de eșecul britanicilor, francezilor și al Ligii Națiunilor de a include un „Kurdistan” printre diversele state promise și/sau create prin decret după Primul Război Mondial.)

S-ar putea spune că al treilea defect este că, deși Atatürk a instituit formele unei noi republici democratice – cu separarea puterilor executivă, legislativă și judecătorească și cu o distincție între rolurile jucate de prim-ministru și președinte, pentru a numi doar două aspecte – țara a funcționat pe tot parcursul vieții sale ca o autocrație în care cuvântul său era practic suprem și necontestat. S-ar putea face aici o paralelă cu George Washington, echivalentul american al lui Atatürk, care era renumit pentru faptul că a demisionat și s-a întors la ferma sa după două mandate de patru ani ca președinte al noilor State Unite, în timp ce Atatürk a rămas șeful statului turc pe viață. S-ar putea argumenta că Washington avea mai multă încredere în sistem și în persoanele care puteau și voiau să-l conducă după el – John Adams, Thomas Jefferson și alții, fiecare dintre ei fiind o personalitate formidabilă în sine – și că Atatürk se temea că ceea ce el construise se va destrăma. Cu toate acestea, rămâne faptul că regimul său era limitat în ceea ce privește aspectele democratice autentice, oricât de benign și vizionar ar fi fost el ca lider.

Aceste aspecte sunt importante pentru a-l înțelege pe Fethullah Gülen. Crescând într-o astfel de atmosferă, dar pregătindu-se să devină imam, Gülen s-a întrebat în mod firesc dacă direcția aleasă de Atatürk era cea corectă. Și, după cum vom vedea, gândirea lui Said Nursi avea să constituie un punct de plecare de la care Gülen avea să meargă și mai departe în ceea ce privește conținutul propriilor sale scrieri, direcția acți-

² El a fost influențat în acest sens de evoluția armatei turce moderne, ai cărei ofițeri au fost instruiți în noile școli create pentru Abdülhamid al II-lea de către aliatul său, împăratul prusac Wilhelm al II-lea, au sfârșit prin a-l da jos pe sultan în 1909. O componentă puternică a ideologiei „Tinerilor Turci” (care anterior fusese multietnică și multireligioasă) era, la acea vreme, turanismul. În acest sens, ei se opuneau, în parte, creșterii sentimentelor naționaliste arabe care apăruseră și se transformaseră din focare culturale în focare politice în cea mai mare parte a imperiului în declin în ultima treime a secolului al XIX-lea.

vistă pe care aceste scrieri aveau să o inspire și natura extinsă a influenței sale – deși o diferență evidentă față de Nursi este că Gülen nu a urmat niciodată calea acestuia către opoziția față de guvern.³ De fapt, Gülen a fost și rămâne chiar mai categoric decât Nursi în ceea ce privește distincția dintre islamul politic și islamul social și spiritual, așa cum vom vedea în continuare. Într-adevăr, rolul lui Gülen ca educator, de la început până în prezent, departe de a fi unul de opoziție față de guvern, a fost și rămâne în mare măsură înrădăcinat într-un cadru compatibil cu politicile guvernamentale ale Turciei – chiar dacă actualul regim și liderul său (Erdoğan) au reinterpretat în ultimii aproximativ zece ani aceste politici și principiile care le fundamentau, într-un mod tot mai evident.

³ Mai precis, deși Nursi a fost invitat să se alăture guvernului, el a refuzat, simțind că era mai degrabă cooptat decât invitat să-și pună în valoare pe deplin propriile sensibilități. El s-a opus în mod clar atitudinii regimului față de religie și persecuției care a urmat, așa că a preferat să se retragă din activismul politic, alegând să-și concentreze toate eforturile asupra Risale-i-Nur. Gülen a mers mai departe, articulând în mod clar diferența dintre islamul politic și cel social-civic.

CAPITOLUL ÎNTÂI

O SCURTĂ BIOGRAFIE:

Pietate în context familial

Fethullah Gülen s-a născut într-o familie cu posibilități materiale limitate. Tatăl său, Ramiz, era imam și își petrecea mare parte din timp citind și meditănd asupra formei lumii islamice timpurii. Se spune că lui Ramiz Gülen îi plăcea să recite poezie și că a fost o sursă importantă de inspirație pentru fiul său, atât ca iubitor al învățăturii, cât și ca pasionat de poveștile și învățăturile profetului Mahomed (pacea fie cu el) și ale primei generații de lideri care l-au urmat, cunoscuți în mod obișnuit ca „cei bine călăuziți”: *rāshidūn*.¹ Data oficială de naștere a lui Gülen este 27 aprilie 1941, dar el s-a născut de fapt în 1938, în satul Korucuk din Pasinler, Erzurum. Fratele mai mic al lui Gülen, Sıbgatullah, își amintește că tatăl său a spus că voia să-i pună fratelui său numele „Fethullah”, dar registratorul a refuzat să accepte acest nume deoarece conținea cuvântul „Allah”. Această opinie reflecta politica secularistă rigidă care includea interdicții împotriva numirii unui copil

¹ Este o convenție tradițională ca musulmanii practicanți să urmeze întotdeauna numele „Mahomed” cu literele „PBUH” „Peace Be Unto Him/Pacea fie asupra Lui” (când scriu în engleză) — traducând expresia arabă cu același înțeles. Aceasta este diferită, dar oarecum analogă cu convenția tradițională evreiască de a scrie „Dumnezeu” ca „G-d” (în engleză) pentru a nu folosi Numele sacru și inefabil într-un text profan. Urmând exemplul pe care l-am observat în scrierile lui Fethullah Gülen însuși, nu voi continua să respect această convenție pe măsură ce narațiunea mea avansează; cititorii musulmani pioși pot presupune prezența sa neexprimată, iar ceilalți nu vor fi distrași.

într-un mod religios tradițional (Yücel 2018, 15). Mai târziu, cu ajutorul unui sergent din garda militară staționată în sat, tatăl său i-a înregistrat numele – cu doi ani și jumătate întârziere – odată cu înregistrarea nașterii lui Sıbgatullah. Există ceva deosebit de interesant în această informație, deoarece îl plasează pe Gülen într-o poziție diferită de normă, literalmente, încă din ziua nașterii sale.

Cea mai evidentă trăsătură care îl distinge pe Fethullah Gülen este pietatea sa intensă și neechivocă – prin aceasta înțelegând o persoană profund preocupată de Dumnezeu, care acționează în această lume cu o preocupare constantă pentru modul în care acțiunile sale ar fi „văzute” de Dumnezeu. S-ar putea spune că acest tip de pietate, atât de intrinsec pentru personalitatea lui Gülen, este înscris în ADN-ul său. Unul dintre prietenii și biografii săi, Salih Selimoğlu, a urmărit linia familiei lui Gülen înapoi cu șapte generații, până la Sayyid Hamza, din partea mamei sale, un descendent al Profetului, deși acest lucru nu este ceva pe care Gülen însuși să-l fi revendicat vreodată, recunoscând cel mult că „se spune” acest lucru despre familia sa, mai degrabă decât să fie un fapt, și cu siguranță nu este ceva despre care ar vorbi cu emfază (Yücel 2018, 16).

Mândria și pietatea autentică sunt, de fapt, contradictorii în înțelegerea sa asupra lumii.² Este clar, cel puțin, că în ambele părți ale familiei sale, printre atributele respectate de mult timp se numără pietatea, generozitatea și contribuțiile aduse societății. Din punct de vedere istoric, indiferent dacă descinde sau nu din Profet, familia lui Gülen era aparent bine cunos-

² Voi reveni asupra acestei chestiuni mai târziu. Cu toții am întâlnit – eu cu siguranță am întâlnit – persoane care își afișează cu atâta mândrie pietatea încât te întrebi cum pot să creadă că Dumnezeu le ia în serios. Anticipând puțin, unul dintre defectele cele mai evidente ale comportamentului egocentric al dușmanului lui Gülen, Recep Tayyip Erdoğan, este tocmai modul în care face acest lucru: își afișează pretinsa pietate ca pe o serie de insigne viu colorate.

cută și respectată de liderii otomani și de oamenii din regiunea Erzurum, unde s-a stabilit în cele din urmă. Din partea mamei sale, familia include două personalități, Şükrü Pasha și Kurt İsmail Pasha, care au avut un rol important în armata otomană.

Propria relatare a lui Gülen despre descendența sa afirmă că „stră-străbunicul meu, Halil, a avut doi fii, Süleyman Efendi și Molla Ahmed. Molla Ahmed este tatăl bunicului meu, Şamil Ağa. Molla Ahmed fusese o persoană învățată și pioasă. Se spune că, în ultimii treizeci de ani ai vieții sale, nu a dormit niciodată într-un pat, deoarece își petrecea cea mai mare parte a nopții în rugăciune. Moțăia în câteva reprize scurte de somn, apoi își relua rugăciunile...” (Yücel 2018, 16). Molla Ahmed era, de asemenea, un cititor pasionat de cărți. Se spune că mânca puțin, uneori doar câteva măsline pe zi, și că a continuat acest stil de viață ascetic până la moartea sa. De fapt, „tatăl meu era oarecum critic față de Molla Ahmed din cauza stilului său de viață ascetic excesiv de strict (considerând că acesta îl împiedica să aducă o contribuție mai semnificativă și mai practică comunității din jurul său). Bunicul meu, Şamil Ağa, avea trăsături similare cu cele ale tatălui său, Molla Ahmed. Şamil Ağa era, de asemenea, cunoscut ca un om al lui Dumnezeu. Părea că nu aparținea acestei lumi și că era mereu concentrat pe viața de dincolo. În cele mai dificile vremuri, când secularismul agresiv era în ascensiune (în timpul domniei lui Atatürk), când bărbații erau obligați să poarte pălării europene în loc de turban, bunicul meu a continuat să poarte turbanul.”³ Era foarte respectat de toți

³ Atatürk a introdus „Legea pălăriilor” pe 25 octombrie 1925, ca parte a programului său de modernizare. Bărbații erau obligați să poarte pălării în stil occidental, în locul fesului sau turbanului. Cei care nu respectau legea erau adesea închiși. Problema putea deveni și mai gravă: când mulți oameni au încălcat Legea pălăriilor în regiunea Rize, orașul a fost bombardat de o navă de război. Șaptesprezece persoane au fost ucise, douăzeci și două au fost condamnate la douăzeci de ani de închisoare, iar paisprezece au fost executate. Cu toate acestea, Legea pălăriilor era respectată mai puțin strict în zonele rurale, din

locuitorii din sat, deoarece era un om demn. Şamil Ağa îi onora pe cărturarii care practicau religia şi nu era mulţumit de cărturarii care nu o practicau” (Yücel 2018, 16, 17).

Gülen avea o admiraţie enormă pentru bunicul său care, potrivit lui Osman Şimşek (unul dintre elevii lui Gülen), se ruga o sută de rakat-uri (unităţi de rugăciune) în timpul fiecărei rugăciuni de seară. Gülen îl observa şi, în copilărie, se ruga adesea împreună cu bunicul său până adormea (Şimşek 2010, 235–236, în Yücel 2018, 27). Gülen îşi aminteşte în continuare cum „odată, când aveam opt ani, bunicul meu m-a îmbrăţişat şi ochii lui erau plini de lacrimi. Nu voi uita niciodată acea experienţă”. Acest tip de pietate nu era exclusiv pentru partea masculină a familiei lui Gülen. Potrivit surorii sale Nurhayat, bunica lor Munise Hatun era, de asemenea, foarte pioasă, generoasă şi foarte ascetică (Özdemir 2014, 41–43). Mama lui Gülen a comentat odată că soacra ei mânca doar o dată pe zi, ţinând un semi-post în fiecare zi timp de doisprezece ani (Özdemir, 41). Vorbea foarte puţin şi, ori de câte ori citea din Coran, plângea. La fel ca soţul ei, era deosebit de concentrată în timpul rugăciunii Tahajjud (veghe nocturnă; teheccüd în turcă) (Özdemir 41–3). Această sensibilitate pioasă a fost transmisă generaţiei următoare.

Tatăl lui Gülen, Ramiz Efendi, un imam foarte respectat în Korucuk şi împrejurimi, avea o memorie extraordinară şi era foarte versat în jurisprudenţa islamică şi în vasta literatură de specialitate. Potrivit lui Gülen, tatăl său a memorat întreaga carte de 600 de pagini a lui Mehmet Zihni Efendi cu hotărâri

cauza controlului ineficient al infrastructurii de către stat. Motivul pentru care Şamil Ağa a continuat purtarea turbanului avea mai mult de-a face cu păstrarea demnităţii tradiţionale a erudiţiei, cunoaşterii şi pietăţii, decât cu un act de rezistenţă politică. Vezi Yücel, nota de subsol nr. 13, cu referire la Nevzat Çiçek, www.timeturk.com/tr/2012/12/12/sapka-yuzunden-rize-bugun-bombaladi.html#.VDfVXhbVh2k

juridice (fiqh-uri), Ni’matul Islam (Özdemir, 83–4). Imamul Ramiz cunoştea bine şi biografiile companionilor (Özdemir, 97). Acest lucru este în concordanţă cu lunga tradiţie islamică de a memora Coranul, hadith-urile, cărţile, şi poeziile celor mai influenţi cărturari. Imamul Ramiz era cunoscut şi pentru pietatea, generozitatea şi inteligenţa sa. Când mergea, invoca numele lui Dumnezeu sau recita din Coran. Uneori recita poezii spirituale. Gülen a sugerat mai târziu că a învăţat Qasida al-Burdah de la tatăl său, memorând ceea ce tatăl său memorase la rândul său (Özdemir, 85).⁴

Părinţii lui Gülen erau bine cunoscuţi în regiunea lor nu numai pentru pietatea lor, ci şi pentru aplicarea acesteia în viaţa de zi cu zi. Gülen îşi aminteşte că tatăl său le pune botniţă boilor şi vacilor lor când treceau pe lângă o grădină sau un câmp cultivat, pentru ca acestea să nu pască fără permisiunea proprietarului (Özdemir, 45). Fratele lui Gülen, Kutbettin, îşi aminteşte că atunci „când tatăl meu a împlinit şaizeci şi patru de ani, a plâns. Motivul era că ştia că Profetul Mahomed a trăit şaizeci şi trei de ani şi faptul că a trăit mai mult decât Profetul l-a făcut să izbucnească în lacrimi” (Yücel 2018, 74). Imamul Ramiz plângea în timp ce ţinea predicile de vineri. Gülen avea să remarce mai târziu că tatăl său i-a inspirat în mod special dragostea pentru sahabah (companionii profetului Mahomed). Datorită influenţei tatălui asupra sa, Gülen îi considera pe toţi sahabah ca fiind mari eroi încă de la o vârstă foarte fragedă. Se spune că această combinaţie – concentrarea asupra celor pioşi şi dorinţa de a cunoaşte – l-a determinat pe Gülen să studieze biografiile a aproape zece mii dintre ei şi să le memoreze toate numele încă din copilărie.⁵ În ceea ce o priveşte pe mama lui

⁴ Qasida al-Burdah este o odă de 33 de pagini în cinstea profetului Mahomed, compusă de un contemporan al lui Rumi, Imam al-Busairi (1211–1294).

⁵ Tradiţia musulmană afirmă că existau peste 100.000 de sahabah la momentul morţii Profetului, dar se pare că numele a doar aproximativ 10.000 dintre ei sunt